

GEOGRAFIA

Finalitat de l'assignatura

La geografia és la ciència que estudia i analitza l'organització de l'espai, entès com el conjunt dinàmic d'interaccions entre les activitats humanes i el medi natural.

En el currículum de ciències socials de l'etapa d'educació secundària obligatòria, els continguts sobre geografia s'han centrat especialment en els aspectes més generals, com són la descripció, la localització i la distribució dels fenòmens espacials. En el batxillerat, en canvi, sembla oportú introduir els continguts més específics d'aquesta matèria, perquè l'alumnat adquireixi una visió global, més analítica i d'abast més ampli, dels fets i dels processos geogràfics. Bàsicament, és pretén facilitar l'estudi de les interaccions que es produeixen en l'espai, la comprensió de les diverses estructures i organitzacions espacials, com també l'anàlisi dels problemes en l'àmbit territorial, sobretot pel que fa al coneixement de les causes i la previsió de les conseqüències que comporten les decisions que s'adopten sobre l'ús de l'espai.

Cal destacar també l'aportació específica de la geografia en l'adquisició de determinades habilitats i capacitats d'interpretació i de síntesi, que s'adquireixen mitjançant l'obtenció i el tractament de la informació, l'anàlisi de fenòmens geogràfics complexos, la formulació d'hipòtesis, la recerca de solucions alternatives, etc.

Altrament, cal considerar els valors ecològics d'aquesta matèria, no solament perquè aporta el coneixement objectiu sobre els recursos naturals, sinó també perquè afavoreix l'adquisició d'actituds participatives que promouen la conservació del patrimoni mediambiental i el manteniment de l'equilibri dinàmic entre la natura i l'acció antròpica.

La selecció d'objectius i continguts i l'organització del currículum de geografia per al batxillerat s'han fet a partir de diversos criteris fonamentals. El primer tracta de garantir l'estudi de la realitat espacial dels territoris de l'Estat espanyol, tant des del punt de vista de les característiques que tenen en comú, com des de l'anàlisi de la seva diversitat i pluralitat geogràfiques. En segon lloc, no cal dubtar del fet que els fenòmens geogràfics han assolit una dimensió cada vegada més global, especialment intensa a les darreres dècades. En el món actual cap espai no pot ser explicat tenint en compte únicament la seva realitat. L'Estat espanyol manté relacions amb altres espais i països, és membre de la Unió Europea, forma part dels principals organismes internacionals, és una peça més del sistema mundial. Per això es fa impossible explicar la part sense el tot, que és la que, alhora, determina que en la formulació dels objectius i dels continguts s'hagi considerat la projecció de la realitat espacial espanyola i il·lenca en l'àmbit mediterrani, europeu i, en alguns casos, mundial, alternant les escales de l'anàlisi geogràfica.

Finalment, s'ha considerat el desenvolupament del pensament logicoformal de l'alumnat de batxillerat i les seves possibilitats d'abstracció, conceptualització i generalització per aprofundir en el coneixement geogràfic i per relacionar i integrar coneixements diversos en un camp i un àmbit territorial concret, alternant de manera coherent l'aplicació d'aquest mètode en àmbits territorials diversos i complementaris.

El procés de l'ensenyament i aprenentatge de la geografia en el batxillerat és impulsat i mediatitzat, sobretot, pel professorat de cada una de les matèries. D'aquí la importància que cal atribuir al disseny i la selecció de les estratègies d'intervenció didàctica per obtenir la màxima rendibilitat en la seva aplicació pràctica.

És en les estratègies d'aprenentatge on es relacionen els materials, l'organització i les activitats que s'adopten per fer més accessible, més comprensible, la geografia com a disciplina científica.

Altrament, cal considerar que l'ensenyament i aprenentatge de la geografia presenta, com

ocorre amb altres matèries de les ciències socials, considerables dificultats. En primer lloc, perquè es tracta d'una ciència de síntesi, interdisciplinària, que s'organitza en nombroses branques o especialitats (física, humana, urbana, regional, etc.) cada una de les quals empra, alhora, diferents tècniques auxiliars. En segon lloc, perquè els canvis importants que en les darreres dècades ha experimentat la investigació geogràfica han generat enfocaments diversos del coneixement dels fets i dels fenòmens geogràfics, com són: la geografia de la percepció, la geografia radical, la geografia social o els models geogràfics quantitius.

En l'aprenentatge de la geografia és convenient la reflexió i l'anàlisi sobre les interaccions que es produeixen en l'espai entre dues estructures diverses: la física i la humana, ambdues són objecte d'estudi de moltes altres ciències que, particularment, n'analitzen aspectes parcials. En tot cas, s'ha de garantir que l'alumnat assoleixi l'assimilació i la comprensió dels fenòmens geogràfics en la seva dimensió espacial, també el domini suficient dels continguts conceptuals i, concretament, de la terminologia específica de la ciència geogràfica.

Pel que fa a l'enfocament metodològic emprat en el procés de desplegament de les unitats didàctiques, sembla oportú assenyalar, sobretot, les possibilitats que ofereixen tant les estratègies de caràcter expositiu com les d'indagació.

Les estratègies per a l'exposició semblen especialment indicades quan es tracten els continguts factuais i conceptuals, i són recomanables quan s'han de realitzar els plantejaments introductoris o quan s'ha d'establir el marc de referència general d'aquests continguts. En línies generals, es recomana que en el plantejament dels continguts s'avanci progressivament des dels més simples i generals fins als més complexos i particulars, i que s'intercalin activitats de síntesi que permetin interrelacionar, en un marc més ampli, els nous coneixements amb els que l'alumnat ja ha adquirit.

Les estratègies d'indagació estan associades més directament amb activitats de contingut procedimental i, alhora, s'orienten tant a l'aprenentatge i l'assimilació dels fets i dels conceptes, com al domini directe de les tècniques bàsiques, del mètode i del treball científic propis de la geografia. També són especialment indicades per al desenvolupament i l'adquisició dels hàbits i dels continguts actitudinals.

Aquestes estratègies d'intervenció didàctica permeten que l'alumnat reflexioni sobre la complexitat dels fenòmens geogràfics i adquireixi l'hàbit de cercar la resolució amb autonomia, mitjançant la recerca, la consulta i el tractament d'informacions documentals diversificades (estadístiques, gràfiques, cartografies, etc.). Es tracta, en definitiva, de dotar l'alumnat amb una metodologia adient, perquè pugui analitzar críticament situacions geogràfiques diverses en un o en diversos àmbits territorials. Això representa un esforç important de planificació del treball procedimental que abasta, sobretot, la selecció i la interpretació de la informació geogràfica, l'anàlisi de les interaccions que es produeixen en l'espai, la realització de treballs monogràfics que requereixen l'aplicació de les tècniques del treball geogràfic i, sobretot, el tractament de les informacions cartogràfiques, atès que el llenguatge cartogràfic és una de les expressions més específiques del treball procedimental d'aquesta matèria.

En el conjunt d'activitats d'aprenentatge de la geografia, mereix una atenció especial el treball de camp, la realització del qual s'esdevé de gran utilitat per conèixer i analitzar aspectes diversos de la realitat geogràfica de l'entorn més pròxim de l'alumnat. Les dades obtingudes mitjançant aquest procediment, que han de ser sotmeses a un procés crític de validació, són de gran utilitat per comprovar hipòtesis inicials o per completar les variables necessàries per a una determinada investigació geogràfica d'abast més ampli.